TOMASZ SUMA

LEKSYKON SYMBOLI TAROTA

STUDIO
ASTROPSYCHOLOGII
jeszcze lepsze jutro

LEKSYKON SYMBOLI TAROTA

TOMASZ SUMA

LEKSYKON SYMBOLI TAROTA

STUDIO
ASTROPSYCHOLOGII
jeszcze lepsze jutro

Redakcja: Mariusz Warda
Skład komputerowy: Tomasz Piłasiewicz
Projekt okładki: Piotr Pisiak

Wydanie I
Białystok 2013
ISBN 978-83-7377-616-6

© Copyright for this edition by Studio Astropsychologii, Białystok 2012.
All rights reserved, including the right of reproduction in whole or in part in any form.
Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część tej publikacji nie może być powielana
ani rozpowszechniana za pomocą urządzeń elektronicznych,
mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych
bez pisemnej zgody posiadaczy praw autorskich.

Publikacja dostępna jest również w formie e-booka
pod adresem: www.virtualo.pl

Bądź na bieżąco i śledź nasze wydawnictwo na Facebooku.
www.facebook.com/Wydawnictwo.Studio.Astropsychologii

STUDIO
ASTROPSYCHOLOGII
jeszcze lepsze jutro
15-762 Białystok
ul. Antoniuk Fabr. 55/24
85 662 92 67 – redakcja
85 654 78 06 – sekretariat
85 653 13 03 – dział handlowy – hurt
85 654 78 35 – www.talizman.pl – detal
sklep firmowy: Białystok, ul. Antoniuk Fabr. 55/20
Więcej informacji znajdziesz na portalu www.psychotronika.pl
PRINTED IN POLAND

KILKA UWAG WPROWADZAJĄCYCH

Na karty Tarota można spojrzeć w dwojaki sposób: z jednej strony można je potraktować jako dzieła sztuki malarskiej, rzadziej graficznej, czyli jako cykl malarskich przedstawień artystycznych, a także jako zbiór obrazów służących do dywinacji kartami. Pisząc niniejszy leksykon, ustosunkowałem się do siedemdziesięciu ośmiu kart tworzących tarotową talię w obu tych kategoriach. Hasła, a więc symbole, opisane są w leksykonie pod kątem kultury, mitologii, sztuki i ich znaczenia w interpretacji hermetycznej i dywinacyjnej.

Symbole umieszczane na przestrzeni wieków w taliach kart Tarota stanowią zbiór obrazów umożliwiających artyście przekazanie poprzez dzieło myśli i pokładów świadomości, zaś u odbiorcy powodują wgląd w jego świadomość, głębokie poruszenie wyobraźni, a także wpływają na aktywizację intuicji i percepcji. Mimo upływu wielu lat, a nawet wieków od czasów powstawania poszczególnych talii kart Tarota, metafory i personifikacje zawartych w nich obrazów zachowują swą niezmienną siłę oddziaływania wizualnego i psychologicznego na odbiorcę.

Celem mojej książki jest zebranie i opisanie pod wieloma aspektami możliwie najszerszego spektrum symboliki tarotowej talii. Starałem się, aby mój przekaz był jednocześnie lapidarny i wyczerpujący. Zawarte są tu informacje zarówno oczywiste, jak i nieoczekiwane, gdyż symbole takie właśnie są – personifikują takie zjawiska, któ-

re jednoznacznie odwołują się do jakichś cech (np. słońce to symbol ciepła). W książce tej, napisanej na potrzeby historyków sztuki, historyków kart oraz osób parających się kartomancją przy użyciu Tarota, starałem się w koincydencji haseł umieścić możliwie dokładne odniesienia kulturowe i mitologiczne, ograniczyłem je jednakże do niezbędnego minimum tak, by nie „zaśmiecać" leksykonu niepotrzebnymi informacjami. W przypadku leksykonu symboli nie sposób bowiem wyczerpać znaczenia haseł: jest to niemożliwe, gdyż interpretacja danego symbolu zależy od źródła ikonograficznego, jakie będziemy rozważać, oraz kontekstu innych artefaktów, w których otoczeniu i sytuacji znajdzie się dany symbol. Można jedynie podać najpowszechniejsze znaczenia symboli branych pod uwagę, a także wprowadzić nową wiedzę do nauki o symbolach dzięki rozpatrzeniu ich w ujęciu nowego źródła ikonograficznego. Moja książka spełnia to zadanie, gdyż jak dotąd zainteresowania historyków symboli nie zwróciły się ku niezwykłemu źródłu ikonograficznemu, jakim jest talia kart Tarota. Leksykon opiera się więc na nowym, niedocenionym dotychczas, źródle symboliki, jakim jest siedemdziesiąt osiem obrazów tworzących tradycyjną talię kart Tarota. Pamiętajmy bowiem, że Tarot to nie tylko zbiór kart najczęściej kojarzonych z wróżbiarstwem i pracą psychologiczną, z okultystyczną metodą ukazania postępu człowieka na jego ścieżce do osiągnięcia duchowego, psychicznego i emocjonalnego rozwoju. To także dzieło sztuki, poniekąd mało doceniane, może nawet i niezauważalne. Wiele dawnych i współczesnych talii wykonanych zostało przez znakomitych artystów epok. Nazwiska można mnożyć; tu – dla przykładu – warto wspomnieć kilka z nich. Należeli do nich choćby włoski malarz i rytownik, prekursor miedziorytu – Andreas Mantegna (ok. 1431–1506), malarz i rysownik Nicolas Conver (XVIII w.), Bonifacio Bembo (ok. 1420 – między 1478 a 1783), Claude Burdel (1727–1799), malarka Pamela Colman Smith (1878–1951), malarka Frieda Harris (1877–1962), Stanislas de Guaita (1861–1897), Giovanni Vaccheta (1863–1940), Gerhard Encausse (1865–1917) czy Salvadore Dali (1904–1989), zaś ze współczesnych np. Patrick Valenzia, Tomasz Maroński, Pietro

Alligo, Patrizio Evangelisti, John Bonner, Godfrey Dowson, Giordano Berti, Giorgio Tavaglione, Iassen Ghiuselev, Atanas Alexander Atanassow, David Sexton, Arturo Picca i inni. Fenomen symboliki kart Tarota polega jednak na niezwykle umiejętnym połączeniu dzieła sztuki z jego dywinacyjnym przeznaczeniem. O tym warto pamiętać i mieć to na uwadze. Tarot jest bowiem znakomitym przykładem wykorzystania dzieła sztuki do celów praktycznych mających zastosowanie w codziennym życiu człowieka.

Talia Tarota, składająca się z siedemdziesięciu ośmiu kart podzielonych na Arkana Małe (56 kart) i Wielkie (22 karty), swą symbolikę zawdzięcza rozwijającym się od XIV wieku naukom okultystycznym, alchemicznym, astrologicznym, astronomicznym, numerologicznym, kabalistycznym i hermetycznym przy jednoczesnym wykorzystaniu szerokiej symboliki średniowiecznej, chrześcijańskiej, egipskiej i dalekowschodniej. Ikonografia kart Tarota jest obecnie bardzo szeroka. Zjawisko to związane jest z pojawianiem się nowych talii tematycznych, które zawierają takie symbole, które dostosowują się do konkretnego tematu, a przez to odbiegają od standardowych i tradycyjnie przyjętych. Owo wprowadzanie nowych symboli do Tarota powoduje z jednej strony, że nie jest on zapieczony w swym konserwatyzmie i że idea Tarota dywinacyjnego i jako dzieła sztuki jest nadal otwarta. Z drugiej strony nowa symbolika nie wprowadza większych różnic w fundamentalnym znaczeniu kart i mimo że we współczesnych taliach kart tarotowych jest ogromna i rozbudowana, symbolika nadana Tarotowi w poprzednich stuleciach nie straciła ani na znaczeniu, ani na aktualności. Wciąż jest obecna, odczytywana na nowo i uzupełniana. Pobudza intuicję i prowadzi do rozumienia pozaintelektualnego. Nie da się jej zamknąć w jakiś sztywny schemat szablon, czy dogmat – tajemnica Tarota polega przede wszystkim na tym, że jego symboliki nie da się w pełni pojąć. Interpretacja symboli, jak i interpretacja samego Tarota jako systemu dywinacyjnego, otwiera przed każdą osobą studiującą go możliwość nowych i oryginalnych analiz, komentarzy i wglądów.

Pamiętajmy, że Tarot jest również symbolem samym w sobie. Oparty na symbolice Natury i Wszechświata, stanowi obrazowe odbicie Kosmosu widziane oczami człowieka. W pełni wyraża pojęcie mikro- i makrokosmosu. Odzwierciedla wiele aspektów ludzkich w środowisku człowieka, otwiera pokłady ludzkiej nieświadomości i głębokiej psychiki, uczy rozwijania intuicji i uważności, staje się również podstawą studiów okultystycznych. Tarot jest również symbolem wieczności życia, jego mobilności i niewyczerpywalności oraz połączenia trzech wymiarów ludzkiego życia: duchowego, biologicznego i psychicznego.

Niniejszy *Leksykon symboli Tarota* zawiera tylko te symbole, które zostały przekazane na dawnych kartach, będących równocześnie przełomowymi dla znaczenia i historii samego Tarota. Tylko te dwa kryteria przyświecały mi w doborze zestawu obrazów do książki. W *Leksykonie* pominąłem analizę współczesnych talii Tarota. Opisałem w nim tylko te symbole, które zamieszczone zostały na taliach wzorcowych, czyli taliach o podstawowym i niezaprzeczalnym znaczeniu dla samej sztuki pracy z Tarotem oraz będących najbardziej sugestywnymi w sztuce. Wziąłem pod uwagę cztery następujące talie kart Tarota:

1. TAROT MARSYLSKI* – to pierwsza talia o znaczeniu ściśle tarotowym, wróżebnym, będąca pierwowzorem talii dywinacyjnych aż do końca XIX wieku. Jako pierwsza talia w dziejach Tarota posiadała ustaloną i niezmienną liczbę kart: siedemdziesiąt osiem (wcześniej, choć istniały wprawdzie niektóre talie z 78 kartami, liczba ta nie była stałą dla Tarota). Karty prawdopodobnie zostały wykonane w latach 1748-1750 przez Nicolasa Convera. Posiadały wiele późniejszych wersji różniących się jedynie kolorystyką i malowanych przez innych twórców kart, ale wzorujących się oczywiście na talii Convera. W niniejszej książce posłużyłem się talią w wersji francuskiego malarza Claude'a Burdela (1727–1799) z 1751 roku;

* Talie Tarota Marsylskiego i Tarota Ridera – Waite'a wraz z podręcznikami są dostępne w sklepie www.talizman.pl (przyp. wyd. pol.)

2. TAROT RIDERA – WAITE'A, zwany też Tarotem Waite'a – Smith; talia ta powstała na przełomie 1909 i 1910 roku i była przełomowa w dziejach omawianych kart, gdyż jako pierwsza w czasach nowożytnych zilustrowała Małe Arkana i nadała nowe znaczenie całemu Tarotowi (wcześniej podjęto próbę zilustrowania Małych Arkan w XV wieku w Tarocie Sola Busca, jednak w ówczesnych czasach system ten nie przyjął się). Pomysłodawcą talii Ridera – Waite'a był Arthur Edward Waite (1857 – ok. 1940), mistyk, okultysta, członek licznych organizacji i towarzystw okultystycznych, przede wszystkim Hermetycznego Zakonu Złotego Brzasku. Urodził się w Nowym Jorku, ale większość życia spędził w Londynie. Ilustracje do jego talii, zwanej Tarotem Waite'a (Ridera – Waite'a) wykonała Pamela Colman Smith (1878–1951). Nazwa Tarota *Rider-Waite* pochodzi od nazwisk wydawcy (Rider) i współautora (Waite). Waite zawarł opis zaprojektowanych kart w *The Pictorial Key to the Tarot* **–** *Kluczu obrazowym do Tarota*, wydanym wraz z nową talią Tarota. Talia powstała jako rezultat gruntownych studiów Waite'a nad systemami ezoterycznymi, szczególnie nad kabałą. Waite dokonał również zamiany miejscami kart Mocy i Sprawiedliwości w Wielkich Arkanach bez żadnego uzasadnienia i, jak się w późniejszej praktyce okaże, większego sensu;

3. TAROT THOTA ALEISTERA CROWLEY'A – talia powstała w latach 1938–1944. Aleister Crowley (1875–1947) był brytyjskim magiem, mistykiem, okultystą i masonem, członkiem wielu organizacji i towarzystw, jak choćby Zakonu Złotego Świtu, Ordo Templi Orientis (OTO) i podobnie jak Arthur Edward Waite, Hermetycznego Zakonu Złotego Brzasku. Tarot Crowley'a powstał w dość niezwykłych okolicznościach. Otóż wedle własnego świadectwa Crowley'a, w czasie jego pobytu w Kairze w 1903 roku, bezpostaciowy duch o imieniu Aiwaz przekazał mu *Księgę Praw* **(***Liber AL vel Legis***).** Ta objawiona księga znalazła się u podstaw nowej ogłoszonej przez Crowley'a filozofii-religii pod

nazwą *Thelema*, właściwej dla epoki Nowego Eonu. Stary Eon był zdominowany przez pojęcia grzechu zakazów, w religiach takich jak judaizm, chrześcijaństwo, buddyzm. Rozpoczynający się Nowy Eon miał eksponować wolną wolę jednostki i jej radości. Po latach wypełnionych burzliwymi zdarzeniami Crowley przystąpił do pracy mającej na celu zintegrowanie swojej wiedzy ezoterycznej, a w szczególności Thelemy, z Tarotem. Po pięciu latach współpracy z artystką Friedą Harris (1877–1962) powstał Thoth Tarot. Talia wraz z książką – nową interpretacją Tarota (*The Book of Thoth*) – została wydana u schyłku życia Crowley'a w 1944. Talia stała się przełomowa, nadała zupełnie nowe znaczenie Tarotowi; Crowley wprowadził do niego m.in. nowe nazewnictwo części kart. Tarot Thotha był i jest uważany za wyższy stopień wtajemniczenia w dywinację tarotową. Ponadto, jako jeden z nielicznych Tarotów, obok symboliki starożytnego Egiptu i antycznej Grecji korzysta też z symboliki średniowiecznej, chrześcijańskiej i Dalekiego Wschodu. Łączy w sobie także elementy numerologii, astrologii, alchemii i kabały.

4. TAROT HERMETIC (*The Hermetic Tarot*) – uważany jest za jedną z najważniejszych ezoterycznych talii Tarota stworzonych w XX wieku. Talia powstała w Hermetycznym Zakonie Złotego Brzasku i stała się modelową talią Zakonu, z której wzory, obrazy i opisy czerpali inni twórcy kart, a wśród nich m.in. wspomniana wyżej Frieda Harris przy pracy nad Tarotem Thota Aleistera Crowley'a. Tarot Hermetic łączy w sobie symbolikę ezoteryczną, hermetyczną, astrologiczną, okultystyczną, kabały hermetycznej, numerologiczną, angelologiczną i alchemiczną w sposób niezwykle przystępny, czytelny i wyjątkowo umiejętny. Oprócz ogólnych i podstawowych symboli Tarota, karty zawierają także symbole egipskie i litery hebrajskie. Szczegóły i symbole na każdej karcie ujawniają wiele pojęć tajemnicy Hermetycznego Zakonu Złotego Brzasku, które mają swój początek na przełomie XIX i XX wieku. Talia, którą wykorzystałem do

książki, powstała w 1979 roku ściśle według dawnych wzorów Złotego Brzasku, a jej autorem jest brytyjski artysta – Godfrey Dowson, który wykonał talię techniką rysunku tuszem. Dodam jeszcze, czym różnią się karty ezoteryczne od kart wróżebnych. Otóż karty ezoteryczne służą w dużej mierze nie tyle do dywinacji (choć do niej mogą być z powodzeniem wykorzystywane), co bardziej do poszukiwania samego siebie, medytacji i asocjacyjnego myślenia.

Technicznie, leksykon usystematyzowany został abecadłowo. Zawiera dwojaki rodzaj haseł. Jeden to wszelakie symbole, które można dostrzec na kartach Tarota, drugi – stanowi omówienie wszystkich siedemdziesięciu ośmiu kart talii, potraktowanych tu jako odrębne hasła, gdyż to one stanowią podstawowe źródło symboliki oraz same w sobie stanowią odrębny symbol. Hasła zostały opracowane według ustalonego przeze mnie schematu ułatwiającego poruszanie się w obrębie poszczególnych haseł.

Każda karta opracowana została więc jako odrębne hasło. Te hasła są najobszerniejsze w leksykonie. Nazwy kart podaję takie, jakie przyjęło się używać w tradycyjnych taliach kart, czyli w Tarocie marsylskim i Ridera – Waite'a. Wśród tradycyjnych nazw istnieją jednak niewielkie różnice lub znaczne, jak ma to miejsce w przypadku nazewnictwa hermetycznego. Podaję je przy omawianiu każdej karty i uzupełniam o nazwy w różnych językach. Zachowując porządek abecadłowy, omawiam przy tych hasłach takie zagadnienia, jak: opis historyczny karty, odnośniki i odpowiedniki oraz interpretację przyjętą w alchemii, studium archetypu, biologii (*ciało*), kabale (Drzewo Życia, litera hebrajska i gematria), numerologii, okultyzmie, astrologii, astronomii, dalej podaję wymiar jednostki czasu odpowiadający danej karcie, odpowiadające jej kolory, odnośniki do postaci mitologicznych i legendarnych (ale tylko tych, które miały znaczenie w Tarocie), przesłanie symboliczne i dywinacyjne karty oraz jej przyjętą symbolikę w sensie obrazowego znaczenia, skróconą sugestię dywinacyjną oraz określenie żywiołu, któremu karta odpowiada. Oczy-

wiście wiele miejsca poświęcam przede wszystkim na szczegółowe opisanie każdej karty i wypisanie wszelkich symboli występujących na danej karcie w różnych tradycjach. Opisane są one w alfabetycznie ułożonych częściach noszących tytuły: *Symbole Crowley'a, Hermetic, marsylskie i Waite'a*, co oczywiście odnosi się do czterech talii będących podstawą źródłową mojej książki. Przy każdym symbolu zamieściłem odsyłacze do właściwych, szerokich opisów.

Mam nieskrywaną nadzieję, że mój *Leksykon symboli Tarota*, pierwsza w Polsce tego typu publikacja, spełni postawione przeze mnie cele i stanie się pomocnym podręcznikiem dla adresatów mojej książki. Wierzę również, że choć niedoskonała i wymagająca z pewnością wielu uzupełnień, stanie się zachętą dla innych autorów do kontynuowania podjętego przeze mnie tematu.

MEDUZA

• W mitologii greckiej siostra Euryale i Steno oraz jedna z Gorgon – trzech potworów z mitologii greckiej, na których widok każdy zamieniał się w kamień. Gorgony to symboliczne ucieleśnienie przerażającego aspektu *numinosum* (siła oddziałująca na człowieka, równocześnie napawająca go lękiem i pociągająca), mówiącego, że uczucia nie można się nauczyć, ale można je wzbudzić. • W ikonografii Tarota, na karcie Giermek Mieczy w talii Crowley'a, księżniczka nosi hełm z głową Meduzy. Z kolei na tej samej karcie, ale w talii Hermetic, Meduza przedstawiona została jako głowa pięknej kobiety otoczona wężami.

W postać Meduzy wcieliła się także Królowa Mieczy w talii Hermetic.

MELCHEL →MELKIEL

MELKIEL (Mikiel, Melkejal)

• hebr. *Melchel.* • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. Patron lata (pora roku), dojrzewania owoców. Jeden z czterech aniołów władających porami roku (Melkiel, Helemelkiel, Melejal i Narel). • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Siódemka Kielichów.

MEM

• Woda. • Trzynasta litera alfabetu hebrajskiego, odpowiednik łacińskiej litery M. W alfabecie hebrajskim stanowi tzw. literę matkę. • *Gematria*: reprezentuje liczbę 40. • *Drzewo Życia*: symbolizuje ścieżkę 23 łączącą Geburę z Hod. • *Żywioł*: Woda. • *Tarot*: Wisielec, a według E. Levi'ego: Śmierć. • Mem jest symbolem powstawania, płodności, podatności oraz wewnętrznego działania.

MENA

• Staroegipski amulet w kształcie dwóch dzbanów (lub ich skojarzeń): jednego o szerokim gardle oznaczającego pierwiastek męski

i drugiego o wąskim gardle, symbolizującego pierwiastek żeński, zwróconych do siebie gardłami. Był to symbol zjednoczenia pierwiastka męskiego i żeńskiego w jedną seksualną całość i miał zapewnić seksualną siłę w życiu pozagrobowym. • W ikonografii Tarota amulet Mena nosi na piersiach kobieta na karcie Umiarkowanie w talii marsylskiej.

MENADEL

• hebr. *Mendial* • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Czwórką Monet. • Patron oczyszczenia, refleksji, dynamicznych działań, siły i żywotności, obrońców celów, mocy potrzebnej do przezwyciężenia wewnętrznych wrogów, panowania nad zazdrością, wysiłku w pracy zawodowej, pomnażania środków finansowych, bogactwa wewnętrznego, nadziei oraz używania minimum energii do osiągnięcia maksimum rezultatów.

MENDIAL →MENADEL

MENIEL

• hebr. *Mundial, Menqual*. • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Dziesiątką Mieczy.

MENQUAL →MENIEL

MERKURY

• W mitologii greckiej i rzymskiej uskrzydlony posłaniec bogów (łac. *Mercurius*), patron handlu, dobrobytu, zysku i rzemiosła. Przedstawiany z kaduceuszem w ręku, skrzydlatym hełmem i często także w sandałach z małymi skrzydełkami. Jego atrybuty to mądrość, wnikliwość, inteligencja, elastyczność i komunikatywność. • W astronomii i astrologii: znana od starożytności (Asyria, Babilo-

nia, Grecja, Rzym) planeta Układu Słonecznego położona najbliżej Słońca i najszybciej okrążająca Słońce. Należy do najrzadziej oglądanych planet Układu Słonecznego (widoczna jest tylko przez około 18 godzin w roku kalendarzowym, przeważnie wiosną i jesienią). Nazwana od imienia rzymskiego boga Merkurego. • Astronomiczny symbol (glif) Merkurego stanowi graficzny, uproszczony, stylizowany kaduceusz (symbol rzymskiego Merkurego). Symbolami Merkurego jako planety są też jaskółka i kolor szary. • Merkurego (planetę) przyporządkowywano w mitologii egipskiej do Anubisa, boga śmierci z głową szakala. • W astrologii planeta rządzi zodiakalnym znakiem Bliźniąt (dom dzienny) i Panny (dom nocny). • Merkury jest symbolem komunikacji, zdolności umysłowych, mowy jako sposobu wyrażania inteligencji, otwartości, szczerości, bystrości, ambicji i dociekliwości, a także dwuznaczności, niestałości, zwodniczej przyjaźni. • W alchemii (Merkury alchemiczny) kojarzony jest z rtęcią i uważany za planetę androginiczną. Później równoznaczny był z Hermesem Trismegistosem. Jego początki zwykło się wywodzić od egipskiego boga Thota. Stał się ojcem i symbolem alchemii i nauk tajemnych, uchodził za zasadę wszelkiej transformacji i stworzenia, był głównym czynnikiem transmutacji alchemicznej oraz mędrcem i wyrocznią. • W Tarocie astrologicznie Marsowi podporządkowane są dwa dwory Małych Arkanów: Miecze oraz Monety, zaś w Arkanach Wielkich karty: Mag, Kochankowie i Eremita. • W ikonografii Tarota odnajdujemy postacie Merkurego jako boga na kilku kartach oraz jego atrybuty. Natomiast w interpretacji dywinacyjnej kart posługujemy się cechami i znaczeniem Merkurego jako planety.

W talii Crowley'a Merkury (bóg) przedstawiony jest dosłownie, na karcie Maga. Czapkę ze skrzydłami Merkurego nosi na głowie Mag z talii Hermetic, na której osobna postać Merkurego stoi przed Magiem i wskazuje kierunek światła słonecznego.

Hełmy ze skrzydłami Merkurego przykrywają głowy Rycerza Buław w talii Crowley'a i Hermetic oraz Rycerza Kielichów w talii Ridera – Waite'a i symbolizują twórczą i konkretną myśl.

Ciekawe przedstawienie Merkurego widać na karcie Król Monet w talii Hermetic: król zamiast uszu ma skrzydła Merkurego – symbol handlu, bogacenia się i pokoju.

Równie interesujący sposób przedstawienia atrybutów Merkurego w Tarocie został zaprezentowany na karcie Dziesiątka Monet w talii Crowley'a. Kartę ową tworzy dziesięć żółtych monet ułożonych na kształt Drzewa Życia, do których wpisano symbole kojarzone z Merkurym, mianowicie: glif astrologiczny Merkurego – planety (w miejscu Keter), hermetyczny symbol Merkurego – Maga (w miejscu Chochma), alchemiczny symbol Merkurego – boga (w miejscu Bina), hebrajskie litery: bet, która jest przypisana Merkuremu (w miejscu Gebura) i pa – enochiański odpowiednik litery „B" jak „bet" (w miejscu Chesed), a także litery imienia Rafaela, anioła władającego Merkurym jako planetą (w miejscu Tiferet); dalej: ośmioramienna gwiazda, atrybut rzymskiego Merkurego (w miejscu Necach), heksagram wpisany w heksagon – symbol Słońca (w miejscu Hod, która jest sefirotem planetarnego Merkurego), pitagorejskie Tetrakty (w miejscu Jesod) oraz kaduceusz, atrybut boskiego Merkurego, mający zamiast węża – trzy hebrajskie litery, a zamiast laski – trójramienny świecznik.

METATRON →JEHOEL

MEVAMAYAH →MATJAL

MIBI

• hebr. *Mibahiah*. • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Piątka Monet.

MIBAHIAH →MIBI

MICHAEL →MIHAEL

MIECZ

• Najstarsza biała broń sieczna, która pojawiła się w epoce brązu. Składa się z trzonu (rękojeść), ostrza i jelca oddzielającego trzon od ostrza i ochraniającego dłonie. Miecz był symbolem stanu rycerskiego, wojny, waleczności, sprawiedliwości, króla i koronacji. Również symbol narzędzia do dzielenia na części. W średniowieczu powstał kult miecza, na który przysięgano i który ozdabiano licznymi symbolami chrześcijańskimi, magicznymi i innymi. Miecze wyszły z użycia w końcu wieku XVI, kiedy zastąpione zostały przez rapier i szablę. • W Tarocie miecz jest symbolem równoważącej Najwyższej Zasady i Człowieka oraz intelektu i rozumu.

• MIECZ DAWIDA składa się z krótkiego ostrza, długiej rękojeści zakończonej kulą i podwójnego jelca. Symbol osi kosmicznej, losu i wolności oraz sprawiedliwości. W ikonografii Tarota dwa Miecze Dawida znajdują się na karcie Koło Fortuny w talii Hermetic.

• MIECZ MAGA – składa się z długiego ostrza, krótkiej rękojeści zakończonej kulą i jelca w kształcie odwróconych do siebie półksiężyców, pomiędzy którymi, na skraju, znajdują się dwie kule. Półksiężyce oznaczają intuicję kosmiczną i ziemską potrzebną do osądzania, trzy kule zaś to odniesienie do symboli trzech poziomów bytu: duszy, ducha i materii. Symbolika miecza maga wskazuje na wydanie sprawiedliwego wyroku tylko wówczas, kiedy wystąpi równowaga między trzema poziomami bytu. Aby wydać taki wyrok, należy kierować się wiedzą i mądrością ziemską oraz kosmiczną intuicją. W ikonografii Tarota miecz maga trzyma królowa na karcie Sprawiedliwość w talii Aleistera Crowley'a oraz Hermetic. Miecze Maga znajdują się również na niektórych kartach Mieczy w talii Hermetic (As Mieczy, Dwójka Mieczy i Trójka Mieczy) oraz Crowley'a (Trójka Mieczy).

• INNE MIECZE. W ikonografii Tarota jeden miecz leży na stole przed Magiem (Rider – Waite, marsylski). Na karcie Mag (Crowley) jest jednym z ośmiu narzędzi komunikacji danych do dyspozycji człowiekowi. Na karcie Kapłana (Tarot Crowley'a) z kolei stanowi jeden z dwóch atrybutów bogini Wenus trzymającej w rękach miecz

i Księżyc; te atrybuty symbolizują równowagę Hierofanta między emocjami (miecz) a wiedzą i intuicją (Księżyc). Natomiast na karcie Kochankowie w Tarocie Crowley'a za głównymi postaciami karty i na drugim planie ułożone są obok siebie miecze, które tworzą okno – symboliczne przedstawienie ograniczeń w związku dwóch osób oraz gotowość zmierzenia się z problemami w tymże związku (także „Miecz" to oznaczenie hebrajskiej litery zajin przypisanej do karty). Królowa na karcie Sprawiedliwości trzyma miecz (we wszystkich taliach w prawej ręce ostrzem do góry, a w talii Crowley'a – oburącz, przed sobą i ostrzem do dołu – tu test to falliczny Miecz Maga) symbolizujący tutaj siłę ducha i rozumu, a także obiektywizm i sprawiedliwość w działaniach. Miecz ten trzymany jest w sposób, który wyklucza walkę, a wskazuje na wydawanie wyroku, orzekanie i osądzanie. Ów miecz w połączeniu z innym atrybutem na karcie czerwonym płaszczem, symbolizuje planetę Mars. Miecz uniesiony do góry ostrzem trzyma diabeł na karcie Diabła w talii Tarota marsylskiego, zaś miecz trzymany ostrzem do dołu jest atrybutem Hermesa na karcie Rydwan w talii Hermetic. Pojedyncze oraz wielokrotne (od dwóch do dziesięciu) miecze występują na kartach Małych Arkanów należących do dworu Mieczy.

Zob. też MIECZE (szpady, szable, ostrza, piki)

MIECZE (szpady, szable, ostrza, piki)

• Karty Tarota należące do Arkanów Małych. Składają się na nie cztery figury: Giermek, Rycerz, Królowa i Król Mieczy oraz blotki numerowane od 2 do 10. • *Nazwa w różnych językach*: Schwerter, Sword. • *Karty do gry:* pik, wino. • *Planeta*: Merkury, Wenus, Uran. • W kabale reprezentowane przez literę Zajin.

• *Symbole Crowley'a*: miecze różnego kształtu i koloru z kolorowym tłem i aurą wokół, ułożone geometrycznie.

• *Symbole Hermetic*: miecze z różnymi typami jelców, hermetyczna róża oraz symbole alchemiczne, kabalistyczne i astrologiczne uzupełniające kartę.

• *Symbole marsylskie*: miecze ułożone geometrycznie.

• *Symbole Waite'a*: karty zilustrowane postaciami ludzkimi i określonymi symbolicznymi sytuacjami pomagającymi w interpretacji. Na kartach tradycyjne miecze.

• *Symbolika kart*: myślenie; władza, dzielenie na części; wskazują sytuacje, które wydają się trudne i które trzeba rozwiązać przed podjęciem jednoznacznej decyzji. Miecze pokazują proces, który już trwa, i to, jak się on zakończy, dodają odwagi i siły przed wkroczeniem w nieznane. Miecze pomagają ustalić, czego tak naprawdę chce człowiek i co może osiągnąć dzięki rozumowi, nauce i zdobywaniu wiedzy. • *Znaczenie dywinacyjne*: myślenie, intelekt, rozum, ambicje, nauka, rozwój umysłowy, racjonalizm, porządkują myśli, pozbawiają fałszywej wiary, dążenie do władzy, stanowisk, pozycji, wiedzy, sukcesu. • *Zodiak*: Bliźnięta, Waga, Wodnik. • *Żywioł*: Powietrze.

MIHAEL

• hebr. *Mihael*. • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Siódemka Mieczy. • Patron odpowiedzialności, wytrwałości, koncentracji, rygoru, dobrego samopoczucia, wierności, wiedzy o prawach natury, posłuszeństwa i zgody. Mistrz mądrości i znawca dusz.

MIHAL

• hebr. *Michael*. • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Dziesiątka Kielichów. • Patron równowagi między jin i jang, wierności uczuciowej i przyjaźni, świadomości, intuicji, harmonijnych relacji w związku partnerskim, płodności i urodzaju.

MITZRAEL

• hebr. *Mitzrael*. • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Siódemka Monet. • Anioł

wymagający od człowieka synchronizacji jego myśli, kierowania ich zawsze we właściwym kierunku, a także jedności słowa i czynów, odróżnienia czasu wypoczynku od czasu pracy, podejmowania wyłącznie przemyślanych działań, dbania o zdrowie psychiczne. Opiekun pracy intelektualnej, specjalizacji umysłu, mocy potrzebnej do działań i sprytu.

MOC

• W Tarocie Moc jest kartą należącą do Arkanów Wielkich, oznaczoną numerem XI, a w talii Ridera – Waite'a numerem VIII (zamiennie z kartą Sprawiedliwości). • A.E. Waite przestawił kartę Mocy na miejsce dotychczasowej karty Sprawiedliwość, zaś tę ostatnią umieścił na miejscu dotychczasowej Mocy. Poprzez ten manewr obie karty otrzymały nową numerację: Moc ósemkę, zaś Sprawiedliwość jedenastkę. Taka numeracja nie przyjęła się jednak w Tarocie i stosowana była wyłącznie przez Waite'a. Dodam, że nie jest stosowana nawet w taliach współczesnych ściśle wzorowanych na talii Waite'a. Do dziś nie udało się dociec przyczyn przestawienia kart przez Waite'a. On sam nigdy tego zresztą nie wyjaśnił, lakonicznie tylko stwierdził, że „Dla przyczyn, które mnie samego zadowalają, kartę tę zamieniłem z kartą Sprawiedliwości, która zwykle nosi numer ósmy. Jako że zmiana ta nie niesie ze sobą niczego, co miałoby jakiekolwiek znaczenie dla czytelnika, nie widzę powodu do jej wyjaśnienia". Tym samym dał pole do późniejszych licznych spekulacji, domysłów, teorii i sztucznego dorabiania filozofii. • W ikonografii karty postacią naczelną jest zazwyczaj kobieta ujarzmiająca lub głaszcząca lwa albo psa. W niektórych taliach zastąpiona jest Herkulesem walczącym z lwem albo Heraklesem siłującym się z lwem nemejskim. To średniowieczne i późniejsze symbole męstwa i siły. Lew z kolei na niektórych starszych taliach, zastąpiony został złamaną kolumną, a karta skojarzona w taliach przypadkach z biblijnym Samsonem, obdarzonym nadludzką siłą sędzia starożytnego Izraela, który gołymi rękami zabił lwa (w XII-wiecznej ikonografii Samson przedstawiany jest jako osoba siłująca się z lwem i gołymi rękami

rozdzierająca mu paszczę – identyczny wizerunek otrzymała karta Moc w Tarocie marsylskim). • Karta stanowi alegorię jednej z trzech cnót, tj. Męstwa. Jest symbolem psychicznej i fizycznej mocy, pewności siebie i ekspansywnej energii. • W numerologii karta Męstwo jest środkową kartą Wielkich Arkanów, co często odczytywane jest jako kolejny dualistyczny motyw Tarota: przeciwstawianie ducha (karty I – X) wobec materii (karty XII – XXI) na tej karcie reprezentowane przez kobietę (duch) i lwa (materia). • *Alchemia*: Tworzenie, czerwona tynktura. • *Archetyp*: siła, walka ze smokiem. • *Ciało*: serce, krwiobieg. • *Czas*: środa. • *Nazwa karty*: Moc, Siła, Żądza, Hart, Leo Dominatus, Potęga, Córka Płonącego Miecza. • *Nazwa w różnych językach*: La Fortezza. La Forza, The Strenght, die Kraft, die Stärke. • *Kabała – sefirot (Drzewo Życia)*: ścieżka 19, łącząca Chesed z Geburą. • *Kabała – litera hebrajska*: tet, kaf (wg Levi'ego). • *Kabała – wartość liczbowa*: 9; 20. • *Kolory*: żółty, purpurowy. • *Liczba atutowa*: 11. • *Liczba karmiczna*: 8. • *Liczba numerologiczna*: 2. • *Mitologia*: Herakles, Herkules, Samson, Żabi Król, Daniel w jaskini lwa, Artemida, egipskie boginie Sechmet i Bastet. • *Okultystyczne znaczenie*: mocno zaciśnięta dłoń. • *Planeta*: Mars, Uran w wywyższeniu. • *Przesłanie karty*: twoja moc jest w tobie.

• *Symbole Crowley'a*: w talii Crowley'a karta otrzymała nazwę *Żądza*. Naga kobieta siedzi na grzbiecie lwa. W prawej ręce wznosi rozpalonego pod wpływem miłości i śmierci Graala. Dumny Lew przedstawiony został jako rozogniona siedmiogłowa bestia (głowa dziewicy, poety, nierządnicy, świętego, wojownika, satyra i wężolwa) z ogonem w postaci węża z głową małego lwiątka (proces nowego tworzenia). Pod lwem postacie świętych i złożone ręce – symboliczne przedstawienie przezwyciężenia starych lęków i ograniczających uwarunkowań. Za kobietą i lwem dziesięć rozproszonych kręgów i dziesięć spadających gwiazd (symbol ginących starych postaw moralnych), przedzielonych łuną z Graala, nad którą świeci dziesięć nowych promieni (symbol nowych postaw moralnych). Kobieta zwrócona jest w stronę ognistego Graala i całkowicie pochłonięta procesem transformacji.

• *Symbole Hermetic*: kobieta na karcie reprezentuje spokój i opanowanie; w prawej ręce trzyma kielich, z którego wylewa się ogień – symbol radości z posiadanej siły i opanowania. Siedzący obok niej Lew to znak żywiołu Ognia. Lewą rękę ze spokojem trzyma na głowie lwa, spokojnego i ułożonego (symbol opanowanych namiętności). Po prawej stronie kobiety – tarcza z lwem symbolizująca męstwo oraz trud i wysiłek włożony w działania człowieka. Kartę uzupełnia graficzny symbol zodiakalnego Lwa oraz pięciopłatkowa róża, która w tym przypadku oznacza, oprócz czystej miłości, również piąty znak Zodiaku (Lew).

• *Symbole marsylskie*: starsza, opanowana i skierowana profilem w prawą stronę, kobieta stoi z tyłu wielkiego, brunatnego psa i oburącz trzyma zwierzę za nos i dolną szczękę. Na głowie kobiety szeroki kapelusz z rondem w kształcie znaku nieskończoności.

• *Symbole Waite'a*: młoda, spokojna i skierowana profilem w lewą stronę, kobieta (symbol panowania nad emocjami) pochyla się nad stojącym czerwonym lwem (tu: symbol doskonałości duchowej) i zamyka mu paszczę (poskromienie siły). Lew przyjął spokojną i uległą pozę. Jest koloru czerwonego, co jest alchemicznym symbolem złota i ostatecznego rezultatu procesu alchemicznego. Kobieta ubrana jest w białą suknię (niewinność i czystość zamiarów) ozdobioną wiankiem z kwiatów, który oplata również szyję lwa (symbol „słodkich pęt" i łagodnego brzemienia boskiego prawa). Kwietny wianek nosi również na głowie, nad którą zamieszczony jest znak nieskończoności. W oddali zielony krajobraz (jedność z naturą) i góra (symbol odległych celów do zdobycia). Tło karty: żółte (tu symbol podwójny – optymizm i wzajemny artefakt Słońca oraz Lwa).

• *Symbolika karty*: pewność siebie, opanowanie, kontrola nad sytuacją, determinacja, energia, skuteczne przeciwdziałanie przeciwnościom, namiętność i radość korzystania ze swojej siły. • *Znaczenie dywinacyjne*: konieczność odrzucenia agresji, zaufanie własnej wewnętrznej sile osobowości, zaufanie do siebie, stanowczość, przebojowość, odwaga, rozwijanie swoich pasji i namiętności, siła woli, zdolności twórcze, autorytet, kreatywność, optymizm. • *Zodiak*: Lew. • *Żywioł*: Ogień.

MOCHAYEL →MONADEL

MONADEL

• hebr. *Mochayel*. • W kabale jeden z siedemdziesięciu dwóch aniołów noszących mistyczne imię Szemhameforasz. • W Tarocie, w tradycji hermetycznej, anioł rządzący kartą Dziewiątka Mieczy.

MONETA

• Popularny środek płatniczy. • Symbol ciała, materii, wartości i nośnika płatniczego. Czarna moneta to symbol niespełnionego sukcesu. Złota moneta jest najczęstszym symbolem bogactwa i dostatku. • W ikonografii Tarota moneta występuje na różnych kartach. Na karcie Mag w talii Crowley'a jest jednym z ośmiu narzędzi komunikacji danych do dyspozycji człowiekowi. W talii marsylskiej natomiast, także na tej samej karcie, jedna moneta leży na stole przed magiem.

Monety pod postacią dysków słonecznych, pentakli, pentagramów, dysków z wpisanymi swastykami, heksagramami i glifami występują na wszystkich kartach w dworze Monet we wszystkich taliach.

Zob. też MONETY.

MONETY (denary, pentakle, dyski, grosze, gwiazdy)

• Karty Tarota należące do Arkanów Małych. Składają się na nie cztery figury: Giermek, Rycerz, Królowa i Król Monet oraz blotki numerowane od 2 do 10. • *Nazwa w różnych językach*: Münzen, Pentacle, Coin, Denier. • *Karty do gry:* karo, dzwonki. • *Planeta*: Merkury, Saturn, Wenus.

• *Symbole Crowley'a*: krążki w różnej postaci (pentakli, róż, jing i yang) i koloru z wielobarwnym tłem i aurą wokół.

• *Symbole Hermetic*: pentakle z krzyżem greckim, swastyką i znakami Zodiaku, dzika róża oraz symbole alchemiczne, kabalistyczne i astrologiczne uzupełniające kartę.

• *Symbole marsylskie*: monety ułożone geometrycznie.

• *Symbole Waite'a*: karty zilustrowane postaciami ludzkimi i określonymi symbolicznymi sytuacjami pomagającymi w interpretacji karty. Na kartach monety z wpisanym do nich pentaklem, stąd też u Waite'a taka nazwa kart.

• *Symbolika kart*: odczuwanie; wskazują ludzkie sprawy materialne, posiadane zasoby, talenty, wewnętrzne bogactwo, dzięki którym możemy coś osiągnąć. Symbol świata materialnego, sukcesu, czasu dawania i brania oraz wartości. • *Znaczenie dywinacyjne*: warunki pracy, inwestowanie, wygrane, loterie, wspólnicy, możliwości finansowe, stosunek do zdobyczy, talenty potrzebne do osiągnięcia czegoś; określają wartość własną człowieka, wewnętrzną, działań, zaangażowania, pieniędzy, bogactwa, domu, rodziny, przyjaciół, zdrowia i pracy. • *Zodiak*: Byk, Panna, Koziorożec. • *Żywioł*: Ziemia.

MONOGRAM HERMETYCZNEJ PRAWDY

• W hermetyzmie i okultyzmie jest graficznym przedstawieniem nieskalanej prawdy, do której każdy powinien dążyć. • Symbole monogramu tworzą dwa trójkąty (alchemiczne symbole wody i ognia) złożone w sześcioramienną gwiazdę heksagram, wyrażający unię przeciwieństw i transumpcję procesów alchemicznych. W środku hebrajska litera Aleph, na górze – w trójkącie – litera Jod. • W ikonografii Tarota występuje tylko raz: na karcie Kapłana w talii Hermetic.

MORZE

• Morze jest symbolem nieskończoności, upływu czasu, zmienności, stanu między możliwością a rzeczywistością, zniszczenia, pramaterii, niezgłębionej mądrości i prawdy, wieczności, początku życia, źródła odrodzenia oraz energii życiowej, dynamicznych sił życiowych, ludzkich namiętności, bezkresnej wolności, całkowitego oczyszczenia, wolności sumienia oraz wszelkiego podejmowanego działania, a także buntu. • W ikonografii Tarota marsylskiego, na karcie Diabeł, morze symbolizuje zmienność, mądrość indywidualną, wielkie ludzkie namiętności i wolność oraz jest źródłem odrodzenia.

MOTYL

• Bardziej lub mniej kolorowy owad zmieniający się w dorosłą postać z poczwarki stał się w wielu kulturach przede wszystkim symbolem życia i piękna. Później nabrał i innych znaczeń, stając się symbolem przemiany (z gąsienicy w dorosłego owada), lekkości, ciekawości, dynamizmu ducha, transformacji, zmartwychwstania i duszy oraz nierozwagi i niestałości. Gąsienica motyla oznacza czas miniony, dawną epokę, konserwatyzm i stare przyzwyczajenia. Skrzydła motyla uosabiają geniusz, miłość, uczucia i rozkosze cielesne. Archetypem motyla jest bogini Psyche, której imię oznacza zarówno motyla, jak i duszę. • W ikonografii kart Tarota, na karcie Głupiec w talii Crowley'a, motyl jest jednym z kilku elementów pierwszej spirali, odchodzącej od serca.

Z kolei na karcie Gwiazda (Crowley) różowo-fioletowe motyle oznaczają przemianę dokonującą się na Ziemi i w człowieku w wyniku otrzymanego impulsu i energii.

Również w talii Crowley'a, na karcie Słońce, dwójka dzieci ma na plecach skrzydła motyli – symbol radości, niewinności i przemiany pod wpływem pozytywnej energii.

Motyle zdobią także oparcie tronu Króla Mieczy w talii Ridera – Waite'a.

MUR

• Symbol ograniczeń, zapory, przeszkody trudnej do pokonania. • W ikonografii Tarota, na karcie Dwójki Buław w talii Ridera – Waite'a, mur oddziela świat, w którym znalazł się człowiek, od świata rzeczywistego, prawdziwego. Masywność tego muru oznacza możliwości człowieka w obecnej chwili.

MUSZLA

• Muszla, związana z żywiołem Wody, symbolizuje uczucia i związki międzyludzkie. Od czasów starożytnych była również symbolem płodności, kobiecości, źródła życia, oceanów oraz pierwszego dźwięku. W chrześcijaństwie odrzucono całą dotychczasową symbolikę

muszli, która dla chrześcijan stała się symbolem śmierci, grobu oraz niepokalanego poczęcia Marii Dziewicy, gdyż wierzono, że dwupłciowe małże zapładniane są przez rosę. • W ikonografii Tarota, dwie wielkie muszle na karcie Rycerz Kielichów w talii Crowley'a, oznaczają emocjonalne bogactwo.

Z kolei rydwan w kształcie muszli stanowi tron Króla Kielichów w talii Crowley'a i jest tu symbolem żywiołu wody.

Muszla tworzy jedną z rękojeści pięciu mieczy na karcie Piątka Mieczy w talii Crowley'a i wraz z ogólną symboliką karty uosabia porażkę przejawiającą się w braku dostatecznej ochrony jako jeden z elementów utraconej właśnie równowagi.

STUDIO
ASTROPSYCHOLOGII
www.studioastro.pl

Tarot to potężne narzędzie służące zarówno do przewidywania przyszłości, jak i diagnozowania obecnego stanu życia każdego człowieka. Na rynku znajdziesz wiele wersji tej niezwykłej talii, a każda z nich będzie się odznaczała unikalną symboliką.

Jak właściwie odczytać przesłanie zawarte na każdej z kart?

W odpowiednim wykorzystaniu potencjału tych potężnych kart pomoże Ci jedyny w swoim rodzaju „Leksykon symboli Tarota". Ta książka kompleksowo opisuje wszystkie symbole zamieszczone na ilustracjach najpopularniejszych wśród tarocistów talii. Autor opisał między innymi Tarot Crowleya, Ridera – Waite'a i Marsylski. Każdy symbol zawarty na kartach tych talii został przez niego szczegółowo przeanalizowany i wyjaśniony. Tomasz Suma uwzględnił również fakt, że jeden element może w różnych taliach mieć zupełnie odmienne znaczenie.

Dzięki tej publikacji upewnisz się, że właściwie interpretujesz informacje otrzymane z przekazu Tarota.

Nie pozostawiaj nic przypadkowi.
Zyskaj pewność!

Cena: 49,90 zł
ISBN 978-83-7377-616-6

Patroni:
psychotronika.pl
Pierwszy Polski Portal Psychotroniczny
Talizman.pl
Czas na szczęście